

Soproni Egyetem
Erdőmérnöki Kar

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Hazai főbb nagyvadfajok szerepe a nevelésben és a tanulási
folyamatokban

Mesterházy Helga

Sopron
2023

Soproni Egyetem
Erdőmérnöki Kar

Roth Gyula Erdészeti és Vadgazdálkodási Tudományok Doktori Iskola
Doktori Iskola Vezetője: Prof. Dr. Faragó Sándor

Erdő- és Környezetpedagógia Program
Programvezető: Dr. Molnár Katalin

Témavezetők:
Dr. Molnár Katalin egyetemi docens
Prof. Dr. Faragó Sándor akadémikus, egyetemi tanár

Tartalomjegyzék

1.	A téma aktualitása.....	1
2.	A kutatás céljai.....	2
3.	A kutatás hipotézisei.....	3
4.	Alkalmazott módszerek.....	4
5.	Hipotézisek értékelése.....	5
6.	Tézisek.....	9
7.	Javaslatok.....	11
8.	Az értekezés témakörében készített publikációk.....	12

1. A téma aktualitása

Napjaink egyik rendkívül unikális témája a vadászat-vadgazdálkodás kérdésköre. A felnövekvő generáció számára elengedhetetlen és pontos ismereteket a szülőknek és a pedagógusoknak kellene átadni, rájuk hárul az a hatalmas felelősség, hogy kialakítsák bennük a hazai főbb vadfajainkhoz kapcsolódó pozitív attitűdöt.

Elsődleges szocializációs színtérként a család az, ahol megalapozódik a természet, környezetünk és a környezetünkben élő növények és állatok szeretete. A szülők szerepe ebben a folyamatban kihagyhatatlan, hiszen a szabadban, erdőben eltöltött közös idő adja az alkalmat az ismeretek átadására. Kiegészítő szerepet tölt be a média, mely számtalanszor hamis, negatív üzenetet ad át a fogyasztóknak. A rohanó világ miatt a gyermekek egyre több időt töltenek ezen digitális eszközök használatával, melyek hiteltelen ismeretekkel „gazdagítják” a fiatal generációt.

Intézményes kereteken belül legelőször az óvodapedagógus látja el ismeretekkel az óvodás generációt, felkészítve őket ezzel az általános iskolára. A háziállatok mellett éppoly fontos témakör a vadon élő állatok témaköre. Az óvodapedagógus a külső világ tevékeny megismerése foglalkozás keretein belül tudja biztosítani a megfelelő alkalmat, időt, helyet és eszközöket a környezettel kapcsolatos ismeretek átadására.

Az oktatás számára rendkívül nagy kihívást jelent a környezeti nevelés. A környezetismeret tantárgy keretein belül tankönyvek segítségével sajátítják el a diákok a Nemzeti Alaptanterv által előírt követelményeket, kiegészítve a pedagógusok tudásával.

Mindkét intézményben elengedhetetlen szerepük van a pedagógusok ismereteinek. Az elvégzett kutatásainkkal arra hívjuk fel a figyelmet, hogy a pedagógusok ismerete hiányos a főbb vadfajaink, a vadgazdálkodás és a vadászat tárgykörében, illetve a jelenlegi tankönyvlistán szereplő környezetismeret tankönyvek az általunk vizsgált témakörben hiányos/ pontatlan ismeretekkel rendelkeznek. A kutatásainkkal alátámasztjuk azt a tényt miszerint a 2020-ban bevezetett Nemzeti Alaptanterv módosítás negatívan érintette a környezetismerettel kapcsolatos tudásanyagok átadásának lehetőségeit.

2. A kutatás céljai

A kérdőíves kutatás egyik célja, hogy felmérje a pedagógushallgatók ismereteit a hazai főbb vadfajok vadászat, a vadgazdálkodás, illetve a vadászat tárgykörében.

Célunk továbbá, hogy dokumentumelemzés segítségével, Kojanitz- módszerével megvizsgáljuk, az általános iskolákban jelen levő, 2019/20-as tankönyvlistán szereplő környezetismeret tankönyveket és munkafüzeteket. Kérdés, hogy milyen mértékben vannak jelen Magyarország főbb vadászható vadfajai, illetve, hogy e témakörben tankönyvekben, munkafüzetekben helytállóak-e az illusztrációk. Vizsgálatunk a hazai vadászható vadfajokra koncentrál.

További célunk a 2020-ban bevezetett NAT-ot érintő változások tanári értékelésének (51 fő) felmérése volt, illetve néhány hazai főbb vadfajunk hiteles ismeretének vizsgálata. Ezen vizsgálatok egyfajta diagnózisként szolgálnak, arra vonatkozóan, hogy a szakmában jelen levő pedagógushallgatók, illetve gyakorló pedagógusok mennyire rendelkeznek hiteles ismerettel a témában, a tankönyvek mennyire segítik őket ebben, pontos ismeretek/képek szerepelnek bennük, hogy hatott a NAT 2020-ban bevezetett változása a környezetismeret tantárgyra, illetve hol érzékelhetők hiányosságok a tudásanyagot illetően és azok hogy korrigálhatók.

3. A kutatás hipotézisei

1. A faluban élő pedagógushallgatók pontosabb ismeretekkel rendelkeznek vadászat, vadgazdálkodás és főbb vadfajaink témaköréről, mint a városi pedagógushallgatók.
2. A levelező munkarendben tanuló pedagógushallgatók pontosabb ismeretekkel rendelkeznek főbb vadfajaink témaköréből, mint a nappali tagozaton tanuló hallgatók.
3. A vadász személyéről, szaktudásáról a pedagógushallgatók többsége ismeretségi köréhez viszonyítva válaszol a szakspecifikus kérdésekre.
4. A pedagógushallgatók legfeljebb 50%-a rendelkezik pontos ismeretekkel a hazai főbb vadfajainkkal kapcsolatban.
5. Az alsó tagozatos tananyag kevesebb mint 5%-a tartalmaz főbb vadfajokról szóló részt.
6. Az alsó tagozatos tankönyvekben a törzsanyag tartalmaz több vadfajjal kapcsolatos ismeretet, nem az érdekességek vagy az olvasmányok rész/szakasz.
7. Az alsó tagozatos tankönyvekben és munkafüzetekben, a vadfajokról valóságnak megfelelő illusztrációk találhatók.
8. A 2020-ban bevezetett NAT készítése során- fókuszálva a környezetismeret tantárgyra- nem kérték ki az általunk megkérdezett környezetismeret tanítók véleményét.

9. A régi-2012-es NAT-ban szereplő vadon élő állatok nincsenek összhangban a tankönyvlistán szereplő -alsó tagozatos-tankönyvcsalád törzsanyagával.
10. A környezetismeret tanítóknak nincs megfelelő ismerete a vadon élő állatokról.

4. Alkalmazott módszerek

Szakirodalom és dokumentumelemzés: Kutatásaink során fontosnak tartottuk az alapfogalmak pontos meghatározását. Nagy hangsúlyt fektettünk a környezeti nevelés, a fenntarthatóság és a környezettudatosság fogalmának megismerésére. Vizsgáltuk az elmúlt években többször változott Nemzeti Alaptanterv (NAT 1995, 2003, 2007, 2012, 2020) környezeti nevelésre, illetve környezetismeret tantárgyra vonatkozó részeit. A szakirodalom elemzése során kitértünk a vadászat- vadgazdálkodás és a környezeti nevelés hazai, illetve nemzetközi történetére, jelentőségére. Összegyűjtöttük a környezeti nevelés irányelveit és céljait, végül a jogi szabályozásának dokumentumait. Jógyakorlatok tekintetében hazai és külföldi kitekintést is végeztünk.

A *dokumentumelemzés* az alsó tagozatos környezetismeret tankönyvek vizsgálatára terjedt ki. Megtörtént a magyar tankönyvlistán és az osztrák tankönyvlistán szereplő tankönyvek tartalmainak összevetése.

Kérdőíves adatfelvétel: A vadászat-vadgazdálkodási ismeretek felmérését 173 fő pedagógushallgató töltötte ki 2019-ben. 51 fő környezetismeret tanító pedagógus reflektált 2020-ban a NAT újonnan bevezetett változásaira, illetve kitöltötték a főbb vadfajainkra vonatkozó tudásfelmérő célből kiadott kérdéseket is.

Statisztikai értékelés, számítások: pedagógushallgatók körében végzett vadászat- vadgazdálkodási ismeretek, valamint a háttértényezőkre vonatkozó kérdőív kiértékelése az SPSS 17.0 statisztikai kiértékelő program segítségével történt.

5. Hipotézisek értékelése

Az első hipotézist, miszerint: *„A faluban élő pedagógushallgatók pontosabb ismeretekkel rendelkeznek vadászat, vadgazdálkodás és főbb vadfajaink témaköréről, mint a városi pedagógushallgatók.”* **nem sikerült bizonyítani**, hiszen a fenti témában elvégzett kérdőíves vizsgálat nem tudta alátámasztani az összefüggést a falusi élet és az általános ismeretek közötti összefüggést. Mindezen tudás független a hallgatók életterétől.

A második hipotézisünk így szólt: *„A levelező munkarendben tanuló pedagógushallgatók pontosabb ismeretekkel rendelkeznek főbb vadfajaink témaköréből, mint a nappali tagozaton tanuló hallgatók.”* A statisztikai eredmények alapján megállapíthatjuk, hogy mind a nappali és mind a levelező munkarendben tanuló hallgatók hasonlóan vélekednek a vadászatról, a vadászati módokról és a károkozásokról. A statisztikai számítások elvégzése után csupán néhány kérdésnél fedeztünk fel szignifikáns különbségeket, így ezen feltevésünket **csak részben tudjuk igazolni**.

A harmadik hipotézis megfogalmazza: *„A vadász személyéről, szaktudásáról a pedagógushallgatók többsége ismeretségi köréhez viszonyítva válaszol a szakspecifikus kérdésekre.”* Azt feltételeztük, hogy azok a pedagógushallgatók, akiknek az ismerettségi körében van vadász, ők szerteágazóbb ismerettel rendelkeznek, mint azok a hallgatók, akiknek nincs vadász ismerősük.

A hipotézis **megdőlt**, hiszen a statisztikai számítások alapján nem lehet szignifikáns különbséget felfedezni a két vizsgált csoport válaszai között.

A következő vizsgálatunkban azt feltételeztük, hogy: „*A pedagógushallgatók legfeljebb 50%-a rendelkezik pontos ismeretekkel a hazai főbb vadfajainkkal kapcsolatban.*” Az elvégzett statisztikai vizsgálatok után megállapíthatjuk, hogy a pedagógushallgatók legfeljebb 50%-a tudja helyesen a konkrét hazai főbb vadfajainkkal kapcsolatos ismereteket. A válaszok alapján elmondhatjuk, hogy a 173 főből kevesebb mint fele rendelkezik olyan ismeretekkel, melyek a pedagógiai munkájuk során kellően hiteles forrásként tudnak szolgálni egy-egy környezeti neveléssel kapcsolatos foglalkozás összeállításakor.

Az eredmények tükrében megállapíthatjuk, hogy ismereteik kiegészítésre szorulnak a vizsgált területen, így a negyedik feltevésünk **beigazolódott.**

Az elvégzett vizsgálataink alapján az adatok alátámasztják azt a tényt, miszerint a legtöbb hazai főbb vadfajainkkal kapcsolatos ismeretek a második osztályban vannak. A tankönyvben szereplő sorok 4,3%-a tartalmazza a vizsgált területet. Mondatok esetében 4,8%-ról beszélhetünk. A negyedik osztályban van a legkevesebb főbb vadfajokról szóló tartalom: sorok és mondatok esetében is 0,5-0,5%-a az egész tankönyvnek. A fentiek tükrében kijelenthető, hogy az ötödik hipotézisünk **beigazolódott:** „*Az alsó tagozatos tananyag kevesebb mint 5%-a tartalmaz főbb vadfajokról szóló részt.*”

Hatodik hipotézisünket csak **részben tudjuk igazolni**, miszerint: „*Az alsó tagozatos tankönyvekben a törzsanyag tartalmaz több vadfajjal kapcsolatos ismeretet, nem az érdekességek vagy az olvasmányok rész/szakasz.*” Az eredmények alátámasztották, hogy a második és harmadik osztályos tankönyvben tartalmazza a törzsanyag a legtöbb főbb vadfajainkról szóló tartalmat. Mindezeket az első osztályban az olvasmányok szakasz, negyedik osztályban pedig az érdekességek szakasz foglalja magában. Ez problémát vethet fel, hiszen a törzsanyagon kívül az érdekességek és az olvasmányok szakaszra tanórai kereteken belül nem mindig jut idő. A tanulók ezen részek

feldolgozását szorgalmi feladatként, otthonra kapják meg, mely eredményessége megkérdőjelezhető, vagyis az eredmények ilyen módú feldolgozás esetén hiányosak maradnak.

Hetedik hipotézisünk bizonyítására azt vizsgáltuk, hogy az alsó tagozatos tankönyvekben és munkafüzetekben vajon valóságnak megfelelő illusztrációk szerepelnek-e? Megállapítottuk, hogy a tankönyvekben nagyrészt valóságnak megfelelő, az állatok természetes életterén készült fotók szerepelnek. Az illusztrációk vizsgálata rávilágított arra, hogy adott fajok egyedei külön képen nem szerepelnek és megnevezve nincsenek. A munkafüzetben-egyes fajok tekintetében szerepelnek olyan illusztrációk, melyek a valóságnak nem felelnek meg, ilyen például az európai őz ábrázolása is. Ezek alapján hipotézisünk csak **részben igazolódott be**: *„Az alsó tagozatos tankönyvekben és munkafüzetekben, a vadfajokról valóságnak megfelelő illusztrációk találhatóak.”*

A következő vizsgálatunkban azt feltételeztük, hogy: *„A 2020-ban bevezetett NAT készítése során- fókuszálva a környezetismeret tantárgyra- nem kérték ki az általunk megkérdezett környezetismeret tanítók véleményét.”* A kérdésre érkező válaszok alapján a nyolcadik hipotézisünk **beigazolódott**, hiszen a tanítók közül csupán 2 fő állítja, hogy a vezetőség fordult ilyen jellegű kérdéssel felénk.

Kilencedik hipotézisünk **igazolást nyert**, miszerint: *„A régi-2012-es NAT-ban szereplő vadon élő állatok nincsenek összhangban a tankönyvlistán szereplő -alsó tagozatos- tankönyvcsalád törzsanyagával.”* Megállapítottuk, hogy a válaszadók nagy része fontosnak találja a vadon élő állatok témakörét. A pedagógusok szerint 2012-es NAT-ban szereplő vadon élő állatok (kárász, csuka, nemes kócsag, fehér gólya, rókalepke, májusi cserebogár, seregély, feketerigó, mezei pocok, őz, róka) nincsenek elég részletességgel tárgyalva a tankönyvekben (élőhely, táplálkozás, szaporodás, fajok egyedeinek pontos megnevezése). A NAT szerint az előbb felsorolt vadon élő állatok 3-4. osztályban kerülnek tárgyalásra.

Ennek ellenére a felsorolásban szereplő őz és róka a 2. osztályos tankönyvben szerepel, ahol a NAT követelményrendszerében nem is szerepel ezen két vadon élő állatunk.

A kérdőív elemzése után megállapítható, hogy az 51 fő környezetismeretet tanító pedagógusnak nincs megfelelő ismerete a hazai vadon élő állatokról, így a tizedik hipotézisünket **sikerült bizonyítani**: *„A környezetismeret tanítóknak nincs megfelelő ismerete a vadon élő állatokról.”*

6. Tézisek

1. A felmérések alapján megállapítottuk, hogy a pedagógushallgatók gyenge ismeretekkel rendelkeznek a vadászat, vadgazdálkodás és főbb vadfajaink témaköréről függetlenül jelenlegi lakóhelyüktől, tanulmányaik jellegétől, ismeretségi körüktől, így az ismeretátadás a fiatalabb generációnak problémás, olykor torz lehet.
2. A tankönyvelemzések alapján megállapítottuk, hogy az alsó tagozatos tananyag kevesebb mint 5%-a tartalmaz főbb vadfajokról szóló részt, a tankönyvekben a valóságnak megfelelő, az állatok természetes életterén készült fotók szerepelnek, de az adott fajok egyedei külön képen nem szerepelnek és megnevezve nincsenek, így a munkafüzetben -egy-egy faj tekintetében- szerepelnek olyan illusztrációk, melyek a valóságnak nem felelnek meg. A kapott eredményekből arra a következtetésre jutottunk, hogy az illusztrációk hiányossága, olykor valótlanúsága félrevezető információkat közvetítenek mind a gyermekek, mind a pedagógusok felé.
3. A környezetismeret tankönyveket a Kojanitz- módszerrel vizsgálva megállapítottuk, hogy a második és harmadik osztályos tankönyvben tartalmazza a törzsanyag a legtöbb főbb vadfajainkról szóló tartalmat. Mindezeket az első osztályban az olvasmányok szakasz, negyedik osztályban pedig az érdekességek szakasz foglalja magában. A kapott adatokból arra a következtetésre jutottunk, hogy az első és harmadik osztályban a téma törzsanyagban levő hiánya negatívan befolyásolja a tanulók tudásszintjét a vizsgált témakörrel, hiszen csak akkor tud megvalósulni, ha otthon szorgalmi feladatként önállóan feldolgozzák.

4. Eredményeink igazolták, hogy a 2020-ban bevezetett NAT készítése során az általunk megkérdezett környezetismeret tanító pedagógusok véleményét nem kérték ki, ezért a bevezetés negatívan érintette a változáshoz való hozzáállásukat.
5. Méréseink igazolták, hogy a régi, 2012-es NAT- ban követelményként szereplő vadon élő állatok nincsenek összhangban az általunk vizsgált „A mi világunk” tankönyvsorozat tananyagával, így az effajta ismeretek átadása problémás a tantárgyat tanító pedagógusok számára.
6. A környezetismeret tanítóknál végzett felmérés alapján megállapítottuk, hogy a válaszadók nagy része fontosnak találja a vadon élő állatok témakörét, de nincs megfelelő ismerete azokról.

7. Javaslatok

Az eredmények alapján megállapítottuk, hogy sem a pedagógus hallgatók, sem pedig a környezetismeret tanító pedagógusok nem rendelkeznek megfelelő mennyiségű és minőségű ismerettel a vizsgált témában. A jelenleg érvényben levő környezetismeret tantárgy tartalmi elemzése után- fókuszálva a vadon élő állatainkra- szükséges lenne átgondolni/ tovább gondolni a képzési- és megvalósítási lehetőségeket. Ilyen javaslat például, hogy minden tanító- és pedagógus képzésbe szükséges lenne beilleszteni a fenntarthatóság pedagógiáját és a környezeti nevelést, mellyel áthidalható lenne az a probléma, hogy olyan pedagógusok adják át az ismereteket, akik nem is hallgattak ilyen tárgyakat, így az ismeretátadás hiányos, olykor torz lehet. Azáltal, hogy a közoktatás teljes vertikumában megjelenik a vizsgált tantárgy, nagyobb eséllyel érünk el egy olyan attitűdformálást már óvodáskortól kezdve, mely hozzásegíthet ahhoz is, hogy az általunk vizsgált vadon élő állatok témaköre, illetve vadászat- vadgazdálkodás egy pozitívabb véleményt/visszhangot eredményezzen a társadalomban.

A Nemzeti Alaptanterv módosítása után szükséges lenne a környezetismeret tankönyvek átdolgozása tartalmilag, képileg, és a törzsanyagot tekintve egyaránt, annak érdekében, hogy összhangban legyenek a NAT-ban szereplő követelmények és a tankönyvek/munkafüzetek.

A pedagógusok rendkívül feszített tempóban haladnak, így szükséges lenne tapasztalati módon megismertetni a gyermekeket a vadon élő állatainkkal, melyet akár egy erdei iskolalátogatás során meg tudnak tenni, hozzáértő szakemberek bevonásával.

8. Az értekezés témakörében készített publikációk

1. MESTERHÁZY, H. (2022): A környezetismeret tantárgy közelmúlt változásainak tanári értékelése In: Kéri, K.; Kissné, Zsámboki R.; Németh, D. & Pásztor, E.(szerk.) Egy nyelvet beszélünk? Gyermeklét és pedagógia a nyelvi, kulturális és társadalmi terek kontextusában - 15. *Képzés és Gyakorlat Nemzetközi Neveléstudományi Konferencia Soproni Egyetem Kiadó.* pp. 109-110.
2. MESTERHÁZY, H. (2022): Teachers' evaluation of recent changes in the school subject environmental knowledge. *Journal of applied technical and educational sciences*, pp. 1-17.,
3. MESTERHÁZY, H. (2021): *Topics of major wild species in environmental education textbooks in Hungary and Austria* In: Koncz, I. & Szova, I. (szerk.) XXI. PEME–phd (Online) Konferencia : Tizennyolc éve az európai szintű tudományos megújulás és a fiatal kutatók szolgálatában Budapest, Magyarország : Professzorok az Európai Magyarorszáért Egyesület. pp. 150-159.
4. MESTERHÁZY, H. (2021): Változások a környezetismeret tantárgyban. In: Molnár, Da. & Molnár, D. (szerk.) XXIV. *Tavaszi Szél Konferencia 2021 Tanulmánykötet* II. Budapest, Magyarország: Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ) pp. 442-458.

5. MESTERHÁZY, H. & HOSCHEK, M. (2022): Students' knowledge of hunting and game management and the main game species in Hungary. *Journal of applied technical and educational sciences*. **12** (2): pp.1-13.
6. MESTERHÁZY, H. & HOSCHEK, M. (2021): Vadászattal, vadgazdálkodással kapcsolatos ismeretek összehasonlító vizsgálata pedagógushallgatók körében. In: Lett, B.; Gál, J.; Horváth, S.; Molnár, K.; Schiberna, E. & Stark, M. (szerk.) *Tanulmánykötet Mészáros Károly tiszteletére 2021* Sopron, Magyarország : Soproni Egyetem Kiadó, pp. 127-133.
7. MESTERHÁZY, H. (2021): Környezetismeret tankönyvek vadfajokkal kapcsolatos tartalmainak összehasonlítása Magyarországon és Ausztriában. *Képzés és Gyakorlat*: **19** (1-2): pp. 100-106.
8. MESTERHÁZY, H. (2021): Változások a környezetismeret tantárgyban. In: Molnár, Da.; Molnár, D. (szerk.) XXIV. *Tavaszi Szél Konferencia 2021: Absztrakt kötet*. Budapest, Magyarország : Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ) 572. p.
9. MESTERHÁZY, H. (2021): Általános iskolás környezetismeret tankönyvek vizsgálata főbb vadfajok tárgykörében. *Danubius Noster: az Eötvös József Főiskola Tudományos Folyóirata* **9** (1-2). pp. 149-162.

10. MESTERHÁZY, H. (2020): Vadászati és vadgazdálkodási szemléletformálás családok és gyermekek körében. In: Lett, B.; Gál, J.; Horváth, S.; Molnár, K.; Schiberna, E. & Stark, M. (szerk.) *Tanulmánykötet Mészáros Károly tiszteletére 2020.* Sopron, Magyarország: Soproni Egyetem Kiadó. pp. 195-199.
11. MESTERHÁZY, H. (2019): Vadászat- vadgazdálkodási ismeretek pedagógusok/pedagógusjelöltek körében. In: Kissné, Zsámboki R.; Koloszar, I. & Horváth, Cs. (szerk.) Nemzetközi neveléstudományi irányvonalak és dimenziók határok nélkül : *XII. Képzés és Gyakorlat Nemzetközi Neveléstudományi Konferencia : absztraktkötet.* Sopron, Magyarország: Soproni Egyetem Kiadó. pp. 69-70.
12. MESTERHÁZY, H. (2019): Vadászati és vadgazdálkodási ismeretek pedagógushallgatók körében. *Képzés és gyakorlat.*17(3-4): pp. 183-194.
13. MESTERHÁZY, H. (2019): Oktatási tananyag összeállítása pedagógushallgatók részére. In: Lett, B.; Gál, J.; Horváth, S.; Molnár, K.; Schiberna, E. & Stark, M. (szerk.) *Tanulmánykötet Mészáros Károly Tiszteletére 2019* Sopron, Magyarország: Soproni Egyetem Kiadó. pp. 127-130.